

פעמים

161

ילדים וילדות

העורך: יאיר עדיאל

מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח

גיליונות קודמים של פעמים נמצאים באתר יד יצחק בן־צבי
www.ybz.org.il

מען לחותמים:

יד יצחק בן־צבי, ת"ד 7660, ירושלים 9107601, טל' 02-5392233

כל נושא תעודת סטודנט זכאי לרכוש גיליונות חדשים במחיר
30 ש"ח (בחנות יד בן־צבי).

כל המאמרים הנמסרים לכתב־העת עוברים שיפוט אקדמי אנונימי
בידי מומחים.

הנחיות להגשת מאמרים:

- יש למסור למערכת מאמרים בעברית שאורכם עד 10,000 מילים, בקובץ 'ורד' ללא שם המחבר/ת או פרטים מזהים אחרים.
- יש לצרף קובץ נוסף ובו הפרטים הבאים – בעברית ובאנגלית: שם מלא של המחבר/ת, כותרת המאמר, תיאור העיסוק המחקרי והשיוך האקדמי, ותקציר של המאמר (כ־50 מילים בכל שפה).

שיטת ההפניות:

- ההפניות יובאו בהערות שוליים על ידי 'קיצור', דהיינו בציון שם משפחה ומספרי עמודים בלבד. אם למחבר יש יותר מפרסום אחד, תובא לאחר שם המשפחה מילה מרכזית מכותר הפרסום.
- רשימת הקיצורים המלאה תבוא בסוף המאמר, ובה יופיעו הפרטים הביבליוגרפיים המלאים, כולל השמות הפרטיים של המחברים.

הפעם בפעמים 5

יזמנו של יוסף לוצאטו: נער יהודי באיטליה במאה
התשע עשרה 11

אשר סלה

הקנטיגה 'לה תורה': פולמוס יהודי אנטי־נוצרי בדקלום
ילדות בלאדינו? 45

אילן שובל

לדמותו של התלמיד בג'רבה לאור תוכנית הלימודים
של הרב כלפון משה הכהן 71

רונאל עטיה

'באתיופיה הכול היה אחרת': משפחה, תקשורת ודרכי
התמודדות בקרב ישראלים־אתיופים 93

נעמי שמואל

הרטוריקה של הספד על ילדים בימי הביניים 137

יוסף יהלום

תעודה

דו"ח על טיול של מורים ותלמידים מכפר הנוער 'בן
שמן' לקהיר ולקהילה היהודית בה (1935) 151

אבישי ליוביץ'

תקצירים בערבית 165
תקצירים באנגלית I

חוברת זו של 'פעמים' עוסקת בעולם הילדים והילדות בקהילות ישראל במזרח. המאמרים בחוברת נכתבו בעקבות הכנס 'ילדים וילדות בקהילות היהודיות בארצות האסלאם ובפזורה הספרדית', שערך מכון בן צבי ב'21-22 במרס 2018. פותח את החוברת מאמרו של אשר סלה על יוסף ג'וזפה לוצאטו (1849-1916). יוסף לוצאטו היה נער יהודי איטלקי ובנו של אחד המלומדים העבריים הגדולים במאה התשע עשרה, שמואל דוד לוצאטו (שד"ל), והוא כתב יומן בשנת 1861 – השנה רבת החשיבות שבה הגיע תהליך איחוד איטליה לשיאו. היומן כולל תיעוד של ביקורי המשפחה אצל קרובים בגוריציה, טרייסטה וונציה, לצד חיבורים קצרים, תרגילים בכתיבה תמה ושירים. יומנו של הנער מאפשר הצצה ייחודית ונדירה אל חיי היום-יום של משפחה יהודית ממעמד הביניים ובעלת יוקרה אינטלקטואלית רבה, ושופך אור על עולמו התרבותי והפוליטי של נער יהודי שקיבל חינוך דתי וחילוני במחצית השנייה של המאה התשע עשרה.

פרופ' אשר סלה מלמד בבצלאל – אקדמיה לאמנות ועיצוב ירושלים ובאוניברסיטה העברית בירושלים.
oriash@013.net

הדקלום בלאדינו *La Tora* נדון בחקר הפולקלור הן כחלק מרפרטואר שירי הילדות של היהודים בפזורה הספרדית הן כטקסט בעל מאפייני תוכן וצורה המקבילים לאלה של מסמכי אינקוויזיציה אשר נועדו לזהות טקסטים יהודיים סמויים, ואשר אף תיעדו טקסטים כאלה. אילן שובל מציע במאמרו קריאה חדשה בטקסט כפולמוס יהודי אנטי-נוצרי. קריאה כזו עשויה לקדם חשיבה בין-תחומית בחקר הפולקלור.

ד"ר אילן שובל מלמד במחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות באוניברסיטה הפתוחה.

ilakaugust@gmail.com

מאמרו של רונאל עטיה בוחן את דמותו של הלומד בג'רבה באמצעות תיאור וניתוח של מערכת החינוך שפעלה במקום, בהנהגת הרב כלפון משה הכהן, ראש הקהילה בתחילת המאה העשרים. המאמר מציג את עיקרי שיטתו החינוכית והפדגוגית של הרב כלפון לשלביה תוך הדגשת ההיבטים בתוכנית הלימודים המתייחסים ללומד. המחבר מאפיין את דיוקן הלומד שביקש הרב כלפון לפתח, ועומד בפרט על המעורבות והיצירתיות ששאף לטפח בקרב הלומדים.

ד"ר רונאל עטיה מלמד במכללת 'אורות ישראל'.

ronel@rot.ac.il

מאמרה של נעמי שמואל מתמקד בחוויית המעבר מאתיופיה לישראל מזווית פנים־משפחתית. המחברת מתארת תחילה את הילדות באתיופיה ולאחר מכן את השניים שהתלוו למעבר לישראל מבחינת המשפחות ואת דרכי התמודדותן המגוונות עם המציאות החדשה. המאמר מתמקד בדור הצברים החדשים, בהווייתם המשפחתית והחברתית, ובתנאים שאפשרו או חסמו את יכולתם לאמץ שתי תרבויות במקביל.

ד"ר נעמי שמואל מלמדת באוניברסיטה העברית בירושלים.

naomi.shmuel@mail.huji.ac.il

חותם את החוברת מאמרו של יוסף יהלום על הרטוריקה של הספד על ילדים בימי הביניים. המשא ומתן האחרון עם המת הולם את משאלת הלב של הנפרדים ממנו. ישועה הדיין מעזה הציג בקינה על בנו דברים ששאל אותו הבן בשבת האחרונה לחייו, והדברים משקפים את האידיאלים של רגישות וחוכמה שציפה האב הדיין לשמוע מבנו. בקינה מדינאר שבעיראק הבן, המדבר מן הקבר, מביע את צערו על כך שלימודיו הופסקו פתאום, וששמחת הלימוד ניטלה ממנו. בכתובת קבר מבית שערים המנוסחת כמונולוג מפי המת מספר יוסטוס כי קטף מפירות החוכמה לפני שהמצבה סתמה

עליו את הגולל. בהספדים שכתב יהודה הלוי על ילדים
שלא היו ילדיו, האב מצפה לחגוג את חתונתו של הבן,
והבת הדוברת מן הקבר מצפה ליום נישואיה. הספדים
אנונימיים שנכתבו בארמית ציינו במיוחד את הצער
הגדול במותו של אדם צעיר, שאמור היה להיות עוד
שנים רבות ולקבור את קובריו.
יוסף יהלום הוא פרופסור (אמריטוס) לספרות עברית
באוניברסיטה העברית בירושלים.
joseph.yahalom@mail.huji.ac.il

במדור 'תעודה' מביא אבישי ליוביץ' תיעוד של טיול
של מורים ותלמידים מכפר הנוער 'בן-שמן' לקהיר
בשנת 1935.